

TYLER BURGE ÉS A SZOCIÁLIS EXTERNALIZMUS

HOWARD ROBINSON

I.

Bevezetés. A szemantikai és elmefilozófiai externalizmus mellett szóló kurrens érvek gondolatkísérletek két csoportjából indultak ki. Az egyik fajta gondolatkísérlet azzal kapcsolatos, ahogyan bizonyos terminusok – mindenekelőtt a természeti fajtákra utalók – és az őket tartalmazó gondolatok szemantikája feltételezetten a külső tárgyak természetétől függ, amelyekre e terminusokkal referálunk. Az ilyen érvelések Hilary Putnam nevéhez fűződnek. A gondolatkísérletek Tyler Burge nevével fémjelzett másik csoportja sokak szerint bizonyítja, hogy a szemantika és a mentális tartalom annak a társadalmi csoportnak a nyelvi gyakorlatától függ, amelyhez a beszélő vagy a gondolkodó tartozik. Ebben a tanulmányban kizárólag a Burge-féle érvekkel foglalkozom.

II.

Burge érvelésének informális összefoglalása. A szociális externalizmus bemutatását legcélszerűbb Burge híres arthritis-gondolatkísérletének bemutatásával kezdeni. Erre a példára Burge messzemenően támaszkodik, s ismertetése nélkül maga az érv meglehetősen elvont, sőt talán nehezen kivehető is lenne.

Tegyük föl, hogy Alf átlagos angol anyanyelvű beszélő, akinek számos, az „arthritis” szót tartalmazó, „hogyan” kötőszóval bevezetett tárgyi mellékmondat használatával tulajdonított hite és más attitűdje van. Például Alf (helyesen) azt gondolja, hogy arthritis van a bokájában,

hogy a bácsikájának is az volt, hogy az arthritis kellemetlen betegség, és így tovább. Ezeken kívül azonban – tévesen – azt is hisz, hogy arthritis van a combjában. Ez utóbbi hittel az a baj, hogy az „arthritis” csak ízületi bántalmakra utal, ám Alf ezt nem tudja. Ezért amikor Alf felkeresi orvosát és elmondja neki, hogy arthritis alakult ki a combjában, az orvostól azt a választ kapja, hogy az arthritis nem fordul elő izmokban. Alf tudomásul veszi ezt az információt és megkérdezi, mi lehet a baj a combjával.

A gondolatkísérlet második lépésében a szerző arra kér bennünket, hogy képzeljünk el egy kontrafaktuális helyzetet: Alf élete – fizikai folyamatként tekintve – születésétől kezdve pontosan ugyanúgy zajlik, mint a valóságos Alfé, és élete minden egyes pontján ugyanabban a (nem-intencionalisztikusan és nem-relációsan leírt) belső állapotban van, mint a valóságos Alf. Alfnek a kontrafaktuális helyzetben szintén vannak az „arthritis” szót tartalmazó „hogy” kötőszóval kapcsolt mellékmondatokkal tulajdonított hitei és szintén az „Arthritis van a combomban” mondattal számol be orvosának aggodalmáról. A kontrafaktuális nyelvi közösségben azonban másként használják az „arthritis” szót, mint a tényleges nyelvi közösségben: mindenféle, akár ízületekben, akár izmokban előforduló reumatikus bántalomra vonatkoztatják, köztük olyanokra is, amilyen Alfnek van. Következésképpen a kontrafaktuális helyzetben az „arthritis” szó által kifejezett fogalom nem ugyanaz a fogalom, mint a mi tényleges arthritis-fogalmunk. „Az 'arthritis' szó a kontrafaktuális közösségben nem *arthritis* jelent.”¹

Burge azt állítja, hogy mind a tényleges, mind a kontrafaktuális helyzetben szó szerinti módon tulajdonítunk hiteket Alfnek. Ebből következően a tényleges helyzetben olyan hiteket tulajdonítunk Alfnek, amelyek magukban foglalják az arthritis fogalmát, a kontrafaktuális helyzetben pedig a kontrafaktuális helyzetben használt „arthritis” szó által kifejezett fogalmat tartalmazó hiteket tulajdonítunk neki. Mivel a két fogalom eltérő, az Alfnek a tényleges illetve a kontrafaktuális

---

¹ Burge, Tyler, „Individualism and the Mental”, *Midwest Studies in Philosophy* 4 (1979), 79. o.

helyzetben tulajdonított hitek tartalma is eltérő. Akkor viszont, ahogy Burge mondja:

Eme megfontolások eredménye az, hogy a páciens mentális tartalmai eltérnek, miközben fizikai és nem-intencionális mentális történései, társadalmi kontextusuktól elszigetelten tekintve, azonosak maradnak... A különbségek, úgy tűnik, a páciensen mint elszigetelt fizikai organizmuson, kauzális mechanizmuson vagy tudatossághordozón „kívüli” különbségekből fakadnak. Mentális tartalmának különbsége társadalmi környezete különbségeinek tulajdonítható.²

Ehhez rögtön hozzáteszi:

[a]z érvnek rendkívül széles az érvényességi köre... Alkalmazható minden olyan esetben, ahol intuitíve lehetséges olyan mentális állapotot vagy eseményt tulajdonítani, amelynek tartalma a szubjektum által nem teljesen értett fogalmat involvál. Pluralisztikus korunkban ez a jelenség valósággal burjánzik.

Később ezt az állítást erősebben is megfogalmazza: eszerint az érv alkalmazható minden olyan esetben, ahol merőben logikailag lehetséges a tévedés, márpedig ez szükségszerűen fennáll:

még a tökéletlen megértéstől nem sújtott propozicionális attitűdök tartalma is társadalmi tényezőkön múlik, melyek függetlenek a társadalmiatlanul és nem-intencionálisan jellemzett egyéntől. Ugyanis ha a társadalmi környezet megfelelő módon eltérő lett volna, ezeknek az attitűdöknek a tartalma is eltérő lett volna.³

III.

Burge érve formálisan kifejtve. Formálisabban és általánosabban megfogalmazva az érv a következőképpen épül föl.

(1) S nem teljesen vagy deviánsan érti 'F'-et L-ben, mely abban mutatkozik meg, hogy 'F'-et bizonyos kontextusokban deviánsan használja.

---

² I. m. 79. o.

³ I. m. 84–85. o.

De

(2) amikor 'F'-mondatokat használ, mentális tartalmai 'F' L-beli teljes vagy hivatalos jelentését tükrözik.

(3) Mindig lehetséges lenne egy L-hez minden tekintetben hasonló L' nyelv, azt leszámítva, hogy 'F'-et az egész, L'-t beszélő nyelvi közösség úgy használja, ahogy S használja azt, amikor L nyelven beszél. Ezért

(4) S-nek lehetne egy megfelelője, S', aki belsőleg pontosan hasonlít S-re a nyelvileg releváns vonatkozásban, aki L'-t beszél, ezen belül F'-et az L'-beli értelemben használja.

Ekkor pedig igaz lenne, hogy

(5) S és S' „ugyanazon” 'F'-mondatok által eltérő gondolatokat gondolnak – annak ellenére, hogy belsőleg relevánsan hasonlóak.

Miért gondolja Burge, hogy ez a konklúzió érdeklődésre tarthat számot? Azért, mert azt mutatja, hogy

(6) amit egy gondolkodó szubjektum gondol, függ a publikus jelentés- és használattényektől, melyeket lehet, hogy nem internalizált teljesen.

(7) Ilyen esetek ténylegesen nem ritkák.

(8) Akár ritkák, akár nem, vagy akár ha elő sem fordulnak, nyilvánvalóvá tett logikai lehetőségük azt mutatja, hogy a mentális tartalom logikailag függ az említett fajtába tartozó külső tényezőktől.

(9) Ez utóbbi tény összeegyeztethetetlen a karteziánizmussal, a behaviorizmussal és a funkcionalizmus legtöbb változatával.

De vajon mennyire jó ez az érv? Első premisszája határozottan igaz, hiszen az emberek gyakran tökéletlenül értenek egyes szavakat. A (3) premissza bizonyosan igaz, legalábbis azoknak a félreértéseknek az esetében, amelyek nem botránnyosan inkoherensek (ami olykor megesik): már miért is ne tartalmazhatna egy nyelv a miénktől való enyhe elhajlásokat? Ami pedig (4)-t illeti, az, ahogy Burge a gondolatkísérletét leírja, magyarázattal szolgál arra, hogyan lehetnek S és S' viselkedési szempontból hasonlóak úgy, hogy (4) igaz legyen. (2), (3) és (4) együtteséből következik (5), ugyanis 'F'-et használva mind S-nek, mind S'-nek azt kell gondolnia, amit nyelvük diktál, ez a két nyelv azonban eltérő értelmet diktál 'F' számára. Ennek fontosságát (6) és (8) mutatja ki: amit egyénenként gondolunk, az konkrét nyelvi közösségünktől függ, és ha szubjektíven szándékozott jelentéseink történetesen túlnyomóan –

vagy, *per impossibile*, univerzálisan – összhangban vannak is a publikus jelentéssel, gondolataink tartalmai akkor is ezektől a külső tényektől függnék. Ily módon minden (2)-n múlik, vagyis azon az állításon, hogy néhány, lentebb jelzett esettől eltekintve mindig szavai szó szerinti, közösségi jelentései szerint kell egy beszélőnek hiteket tulajdonítunk. Az alábbiakban áttekintek két, (2) mellett felhozott vagy felhozható érvet. Vannak egyrészt olyan érvek, amelyek intuíción, valamint olyan gondolat kísérleteken alapulnak, mint amelyet Alf és arthritisre esetében megismertünk. Ezeket a IV. és az V. részben tárgyalom. Konklúzióm az lesz, hogy Burge intuíciói excentrikusak, továbbá hogy még ha nem lennének is azok, akkor sem támasztanak alá (6)–(9) számot tevő változatait, mivel mind tág, mind szűk tartalmat megengednének. Az utóbbi kiküszöbölése végett Burge kénytelen arra a teljesen független elvre hivatkozni, hogy az intencionalitás mint olyan egy kauzális szemantikától függ. Másrészt vannak érvek a „Belief and Synonymy”-ben, melyek annak kimutatására irányulnak, hogy szűk tartalom semmilyen formában nem tulajdonítható Alfnek, mivel tévedése sem tárgyinak, sem metanyelvinek nem tartható. Ez utóbbi érveket a VI. és a VII. részben tárgyalom. Reményeim szerint sikerül kimutatnom, hogy ez az elgondolás egyáltalán nem meggyőző.

IV.

A gondolat kísérletekre és a nyelvi intuícóra való hivatkozás. Burge azt állítja, hogy Alfnek az *arthritisre* vonatkozó hiteket kell tulajdonítanunk, nem pedig saját, deviáns felfogásán alapuló hiteket. Ezzel szemben teljesen természetes ellenvetés lenne a következő: mivel Alf nyilvánvalóan félreérti az „arthritis” szót, nem vagyunk feljogosítva arra, hogy az „arthritis” szót tartalmazó „hogya” kezdetű mellékmondatokkal szó szerint tulajdonítsunk neki hiteket. Alf valami, a szó közösségi jelentésétől eltérőt ért az „arthritis” szón, következésképpen nem rendelkezik az arthritis fogalmával s hitei valójában valami más fogalmat foglalnak magukban. Ekkor nincs okunk feltételezni, hogy Alfnek a tényleges és a kontrafaktuális helyzetben eltérő hitei vannak. Alf mindkét helyzetben ugyanazt a hitet fejezi ki az „arthritis”-szel, és ez a fogalom történetesen

deviáns fogalom a tényleges és nem-deviáns fogalom a kontrafaktuális helyzetben. – Ezt tekinthetjük a gondolatkísérlet standard individualisztikus olvasatának.

Ez arra a gondolatra indíthatna bennünket, hogy a Burge és internalista ellenlábasa közötti vita voltaképpen meglehetősen egyszerű: az internalisták ragaszkodnak ahhoz, hogy Alf tényleges helyzetének kontextusában legitim dolog két különböző fogalomról (vagy jelentésről vagy gondolati tartalomról) beszélni. Az egyik az arthritis publikus fogalma, mellyel a nyelvi közösség nem-deviáns tagjai feltehetőleg rendelkeznek, a másik pedig Alf idioszinkratikus fogalma. A szó szerinti hittulajdonítás csak akkor megengedett, amikor a publikus fogalom egybeesik a beszélő saját értelmezésével (ami nem más, mint a kontrafaktuális helyzetben fennálló eset). Amikor azonban a beszélői jelentés és a szó szerinti jelentés eltér, miként a tényleges helyzetben, akkor a hittulajdonításban elsőbbség illeti meg a beszélői jelentést. Burge viszont nem fogadná el annak legitimitását, hogy Alf tényleges helyzetében két fogalomról beszéljünk: ragaszkodna ahhoz, hogy bármik legyenek is a gondolati tartalmak, azokat szó szerinti hittulajdonítás adja meg, ez pedig egyedi. Amivel Alf mind a tényleges, mind a kontrafaktuális helyzetben rendelkezik, az nem ugyanaz a fogalom, hanem csak a nem-intencionálisan és nem-relációsan jellemzett belső állapotok. Ebben az olvasatban Burge álláspontja azon általános externalista állítás egy példajaként mutatkozik, mely szerint a gondolati tartalmakat a szubjektumon kívüli tényekkel individuáljuk.

A fentiek a burge-i álláspont méltányos összefoglalásának tekinthetők annak alapján, ahogy egyes helyeken kifejti azt, és – mint lentebb érvelni fogok – ez valószínűleg egyben az az álláspont, amelyet magáénak kell vallania, ha érdekességre számot tartó konklúziókat eredményező állásfoglalást kíván tenni. Vannak azonban más helyek, melyek ettől eltérő olvasatot sejtetnek. Az alternatív olvasat szerint Burge nem tagadná, hogy van valami közös Alf tényleges és kontrafaktuális helyzetében, ami intencionális terminusokban leírható. Azt mondja például:

Abból a feltevésből, hogy egy személy gondol valamire [has mind], amit egy szó nem jelöl vagy nem fejez ki, nem következik, hogy a szó nem fordulhat elő függő beszédben (és értelmezhető szó

szerint) mentális tartalmainak egy részét megadó „hogya” kezdetű mellékmondatokban.⁴

A „valami, amire egy személy gondol” kifejezés azt sejteti, hogy Burge itt tulajdonképpen elismeri azt, amit az internalista beszélői jelentésként vagy idioszinkratikus fogalomként jellemez. Egy másik ponton Burge azt a feltevést tulajdonítja ellenfeleinek, hogy

amit valakinek a szavai az illető szerint jelentenek, az, ahogyan szavait veszi, *teljesen* meghatározza az attitűdöket, amelyeket használatukkor kifejez: mentális állapotai és eseményei tartalma *szigorúan* olyan fogalmakra *korlátozódik*, amelyeket ő ért, bármilyen idioszinkratikusak legyenek is ezek,...⁵

Mindkét idézet azt sejteti, hogy Burge-öt a gondolat publikus jelentés alapján való tulajdonításának legitimitása érdeklí csupán, a kizárólagossága nem. Ha ez így van, akkor (2) értelmezhető összhangban azzal, amit a *párhuzamos gondolat hipotézisének* nevezhetünk. E hipotézis szerint Alf két gondolatot gondol, amikor azt gondolja „Arthritis van a combomban”: az egyik gondolat tartalmát az „arthritis” szó standard angol jelentése írja elő, a másikkal az a tartalma, amely magában foglalja a szó Alf-féle, idiolektális értelmét. Ezen értelmezés szerint Burge minden erőfeszítése annak kimutatására irányul, hogy a publikus értelmű tartalom *egyike* az Alfnek való legitim gondolattartalom-tulajdonításoknak, és hogy nem határozottan kizárt, nem pedig annak kimutatására, hogy ez a mentális tartalom. Ezzel Burge érvei, ha nem válnak is a *de re* tulajdonítás egyértelmű esetévé, de legalábbis analógnak mutatkoznak annak lehetőségével, hogy valakinek *de re* gondolatot tulajdonítsunk a dologra referálás olyan módjának használatával, amelyet a gondolatot gondoló nem használ vagy nem használhatna. Egyszerűen arról lenne szó, hogy bizonyos gondolatoknak nemcsak internálisan tiszteletre méltó artikulációi vannak, hanem olyan artikulációi is, amelyek externalisták. A kérdés ekkor az lenne, hogy maga ez a következtetés mennyire érdekes.

---

⁴ I. m. 101. o.

⁵ I. m.1 02. (Kiemelés H. R.).

Ez a párhuzamos megközelítésmód azonban nem felel meg Burge céljainak. Jól látható ez abból, ahogyan konklúziójának érvényességi körére kihat. A funkcionalizmust bírálva Burge ezt mondja:

A mentális állapotok vagy események intencionális vagy szemantikai szerepe nem egyszerűen az egyénben játszott, funkcionálisan specifikált szerepeik függvénye. Az intencionális mentális állapotok ezen magyarázatainak kudarca a kognitív jelenségek társadalmi függésű vonásainak alábecsüléséből fakad.⁶

Csak hogy ha a párhuzamos magyarázat által megengedett „szűk és tág tartalom”-mal dolgozunk, akkor ebből csak az következik, hogy csak az idiolektális gondolat felel meg a funkcionális szerepnek. Továbbá a mindkétféle tartalom megengedése az idiolektus bizonyos célokra való elsődlegessé tételéhez vezethetne, ha kiderülne, hogy nem ugyanúgy vagy nem ugyanolyan mértékben hozzáférhetők az introspekció számára.

Tulajdonképpen világos, hogy Burge nemcsak el akarja utasítani, hanem el is kell, hogy utasítsa a párhuzamos gondolat hipotézisét. Különösen világosan kiderül ez Fodornak adott válaszából:

Mit bizonyítanak a gondolatkísérletek? Azt bizonyítják, hogy a közönséges propozicionális attitűdök függő tárgyi mellékmondatokban előforduló kifejezések által jelzett intencionális tartalmáról nem lehet számot adni fizikai, fenomenális, kauzális-funkcionalista, komputációs vagy szintaktikai állapotokkal vagy folyamatokkal, amelyeket nem-intencionálisan specifikálunk és tisztán a fizikai és szociális környezetétől elszigetelt egyénre nézve definiálunk. Az előbbi értelemben az intencionális tartalom még csak nem is az egyén nem-intencionális állapotaira és folyamataira ráépülő [supervenient] ... A gondolatkísérletek erősen sejtetik azt is, hogy nem jutunk semmiféle megvilágosító belátáshoz azzal, ha a konvencionális jelentést, Fodor kifejezését használva, az egyének propozicionális attitűdjeiből szerkesztett „logikai konstrukció”-nak nevezzük. Azt sejtetik, hogy az, hogy egy személy propozicionális

---

⁶ I. m. 107–108. o.

attitűdjei mik, szavainak társadalmilag meghatározott jelentéseitől függetlenül sem nem meghatározott, sem nem tehető világossá.⁷

Ebben a hosszú idézetben három tantételt kell megkülönböztetni, melyek közül Burge kettőt azonosít. Annak illusztrálására, hogy Burge ellene van a párhuzamos gondolat hipotézisének, az első bekezdést idézhettem volna rövidebben, így:

Mit bizonyítanak a gondolatkísérletek? Azt bizonyítják, hogy a közönséges propozicionális attitűdök függő tárgyi mellékmondatokban előforduló kifejezések által jelzett intencionális tartalmáról nem lehet számot adni olyan terminusokban, amelyeket tisztán a fizikai és szociális környezetétől elszigetelt egyénre nézve definiálunk.

Önmagában véve ez nem feltétlenül összeegyeztethetetlen a párhuzamos gondolat hipotézisével, mivel vélhetjük azt, hogy az idiolektális gondolat nem egy közönséges propozicionális attitűd része, ahol is a „közönséges”-t úgy definiáljuk, mint ami a szavak publikus értelmével kapcsolatos. Ha nem ez az értelme, akkor nem is világos tulajdonképpen, „mit keres itt” ez a szó. Ebből az következne, hogy legalábbis néhány *nem közönséges* propozicionális attitűd kezelhető internalisztikusan, de hogy mik ezek az attitűdök, hogy magukban foglalják-e Alf idiolektusát, s ha nem, miért nem, ez sehol nem kerül szóba. Ahhoz, hogy a párhuzamos gondolat hipotézisét elkerüljük, azt kell felvetni, hogy a „nem közönséges” propozicionális attitűdök, ha vannak ilyenek egyáltalán, a jelen összefüggésben nem számítanak. Az idézet egyértelműen párhuzamosságellenes verziójának ezért a „közönséges”-t el kellene hagynia. Ezt az ellentmondást az idézett bekezdés második doktrínája söpri be a szőnyeg alá:

Mit bizonyítanak a gondolatkísérletek? Azt bizonyítják, hogy a közönséges propozicionális attitűdök függő tárgyi mellékmondatokban előforduló kifejezések által jelzett intencionális tartalmáról nem lehet számot adni ...[az egyén] olyan állapotaival vagy folyamataival, amelyeket nem-intencionálisan specifikálunk ... Az előbbi értelemben az intencionális tartalom még csak nem is az

---

⁷ Burge, Tyler, „Two Thought Experiments Reviewed”, *Notre Dame Journal of Symbolic Logic* 23 (1982), 286. o.

egyén nem-intencionális állapotaira és folyamataira ráépülő [supervenient].

Burge illusztrálja is, mik lehetnének az egyén ilyen nem-intencionális állapotai, ugyanis azt mondja „...fizikai, fenomenális, kauzális-funkcionális, komputációs vagy szintaktikai állapotok...”

Úgy tűnhetne – mint fentebb felvetettük –, hogy ennek igazsága vagy hamissága attól függ, redukálhatók-e Alf idiolektális állapotai a fentiek bármelyikére, ugyanis az externálisan függők nyilvánvalóan nem redukálhatók. Csak akkor nem fog ettől függeni, ha Alfnek nincsenek idiolektális mentális tartalmai. Tekintve, hogy Burge nem próbálja kimutatni, hogy az idiolektális tartalom nem redukálható, konklúziója, mely szerint a gondolatkísérletek kimutatják, hogy Alf tartalmai nem redukálhatók ezen a módon, azon a hiten kell, hogy alapuljon, hogy kísérletei, annak kimutatásán keresztül, hogy Alf minden attitűdje publikus, bizonyítják, hogy nincsenek idiolektális attitűdjei. Az azonban elég bizarr, ha a gondolatkísérleteket további érv nélkül is annak bizonyítékaként vesszük, hogy nincsenek idiolektális gondolatok; a gondolatkísérletek ugyanis minden jel szerint pontosan ilyen gondolatot tulajdonítanak Alfnek téves elképzelése formájában. Ez az elgondolás további megerősítést nyer azáltal, hogy Burge a „valami, amire a személy gondol” [has in mind] szavakkal fogalmaz, ami nem azonos a szavak szó szerinti jelentésével (mint a fenti idézetből kiderül). Ugyanez áll az idézetben említett harmadik tantételre is, nevezetesen a „logikai konstrukció”-ra. Alf esetében *prima facie* semmi nem valószínűsíti akár azt, hogy a publikus értelem egyéni idiolektusokból alkotott konstrukció, akár azt, hogy nem az, kivéve ha elfogadjuk, hogy Alf esete bizonyítja, hogy Alfnek nincs a publikus értelménél élősködő idiolektusa. Legfeljebb annyi bizonyosodott be azonban, hogy nem helytelen olyan tartalmat tulajdonítani neki, mely a publikus értelmet tartalmazza. Kénytelenek vagyunk azt gondolni, hogy Burge a következő feltevés alapján érvel: adva, hogy van ez a publikus értelmű tartalom, nincs másik, amely ne ebből lenne levezetve. (Pontosabban fogalmazva, a logikai konstrukció elutasítása megköveteli, hogy nincs a publikus értelemről nem függő tartalom, a párhuzamos gondolat-hipotézis elutasítása azonban együtt jár annak tagadásával, hogy mindig vagy legalábbis a normális esetben van idiolektális tartalom.)

Úgy tűnik, Burge kellemetlen dilemmával szembesül. Egyrészt a gondolat kísérletek úgy vannak megalkotva – és nem is lehetnek másként –, hogy a fogalmat tévesen felfogó személynek eléggé meghatározott saját felfogása legyen, olyan felfogása, amely *lehetett volna* helyes felfogás, ha a nyelv egy kicsit más lett volna, mint amilyen ténylegesen. Ebből minden jel szerint következik, hogy létezik egy idiolektális attitűd és tartalom, és hogy a párhuzamos gondolat hipotézise helyes. Másfelől Burge egész célkitűzése szempontjából alapvető jelentőségű, hogy ne legyen ilyen párhuzamos idiolektális gondolat, ez ugyanis egyenlő lenne az internalista lényegi mondanivalójának elismerésével.

Végző soron nehéz elkerülni a következtetést, hogy Burge szerint nincs releváns idiolektális tartalom, mivel úgy véli, bármiféle ilyen belső tartalom „nem-intencionális” kellene hogy legyen és így nem számíthatna a szó normális értelmében vett gondolatnak. „Individualism and Psychology” című írásában Burge amellelt érvelt, hogy az individualizmus mint pszichológiai elmélet hamis kell hogy legyen, mivel a pszichológiai állapotok intencionálisak és ezért a külvilágra való referálást foglalnak magukban. Az elméleti tétel itt úgy szól, hogy minden, ami intencionális, externalista is. A gondolat kísérletekhez kapcsolódó nyelvi intuíciók azonban távolról sem alapoznak meg efféle következtetést. A gondolat kísérletekben maga Burge is elismeri, hogy Alfnek a saját idiolektális arthritis-felfogása van az elméjében [has in mind] – és ez, úgy tűnt, azt jelenti, hogy internalista értelemben jelen van számára –, ez pedig ugyanannyira intencionális, mint a publikus értelem által konstituált tartalom. Vagyis Burge minden jel szerint elkötelezte magát amellelt, hogy az individualizmusnak meg kell tisztítania magát az intencionális tartalomtól.

Végezetül felteszem, hogy az individualizmus *prima facie* téved a pszichológiával kapcsolatban, így a kognitív pszichológiával kapcsolatban is. *Mivel a kognitív pszichológia releváns részei gyakran élnek a gondolat kísérleteink hatókörébe eső intencionális állapottulajdonításokkal, a pszichológiában ténylegesen használt nyelv nem tisztán individualisztikus.* Vagyis a pszichológiai elméletekben

megjelenő kontrafaktuális erejű általánosítások, standard értelmezésük fényében, nem individualisztikusak.⁸

Itt azonban valami ekvivokáció van. Vajon az „azok az intencionális állapotok, amelyek gondolatkísérleteink hatókörébe esnek”, megkülönbözteti egymástól a gondolatkísérletek hatókörébe eső intencionális állapotokat azoktól, amelyek nem esnek a gondolatkísérletek hatókörébe? Vagy a két kifejezés ugyanarra utal más szavakkal – vagyis appozíciós viszonyban van –, úgyhogy intencionális állapot az, ami a kísérletek hatókörébe esik, és ebben az összes bennefoglaltatik? Ezen a ponton és a következő oldalon („Kétlem, hogy a jelenlegi formában művelt pszichológia egésze individualisztikus, vagy hogy az kellene, hogy legyen”) Burge megengedi, hogy a pszichológia egy része individualisztikus, vagy az lehet, de úgy tűnik, az ilyen pszichológiát ezáltal nem-intencionálisnak ítéli.

A pszichológiában vannak *a fiziológiai szint fölötti, de az attitudinális szint alatt* individualisztikus leírások, amelyek szisztematikusan magyarázatokban szerepet játszanak. Azon törekvés jegyében, hogy olyan algoritmust adjanak meg, amely által a személy propozicionális információja feldolgozásra kerül, szokás formalisztikusan leírt komputációs folyamatokra hivatkozni. Azt hiszem, gondolatkísérleteink szereplői bizonyos szempontból jellemezhetők úgy, mint akikben azonos, formalisztikusan leírt algoritmusok játszódnak le.⁹

Alf idiolektusa szub-attitudinálissá változott, ez pedig aligha illik össze azzal a ténnyel, hogy „az elméjében van”. Vajon milyen igazolása van Burge-nek arra, hogy az individualisztikust a szub-attitudinális szintre fokozza le? Erre választ kapunk akkor, amikor Burge kifejti intencionalitás-elméletét, egy – minden jel szerint – standard kauzális elméletet.

Az intencionális állapotok és események tulajdonítása a pszichológiában az individuáció és a magyarázat olyan típusát alkotja, mely bizonyos előfeltevésekkel jár együtt a személy vagy az állat környezetének természetét illetően. ... A látás, a hitképződés, az

---

⁸ Burge, Tyler, „Individualism and Psychology”, *Philosophical Review* 95 (1986), 9. o. (Kiemelés H. R.)

⁹ I. m. 22–23. (Kiemelés H. R.) .

emlékezet, a tanulás, a döntéshozatal, a kategorizáció és talán a következtetés [reasoning] elméletei is kivétel nélkül olyan állapotokat tulajdonítanak, amelyek értékelésnek, mégpedig *részben a tágabb környezet által szabott standardokra való hivatkozással* történő gyakorlati és szemantikai értékelésnek vannak alávetve.¹⁰

A tágabb környezet bevonódása, legalábbis a Burge által tipikusnak tekintett látás esetében, kauzális.

Az elmélet végső intencionális fogalmai és az általuk hordozott információ individuációja azon, kontingensen létező fizikai entitásokra vagy feltételekre utalva történik, amelyek rendszerint okozzák őket és amelyekre normális esetekben vonatkoznak.¹¹

A kauzális kapcsolat kontingens jellege nyitva hagyja annak lehetőségét, hogy ugyanazon belső reprezentációnak eltérő jelentése legyen.

Nem inkoherens az az elgondolás, hogy relevánsan különböző fizikai feltételek ... rendszeresen ugyanazokat a nem-intencionálisan, individualisztikusan individuált fizikai szabályszerűségeket okozzák a szubjektum szemében és idegrendszerében... Ilyen esetekben ... az egyén vizuális reprezentációi eltérő információt hordoznának és különböző lenne a reprezentációs tartalmuk, jóllehet a személy egész nem-intencionális fizikai története ... ugyanaz maradhatna¹²

Jó úton vagyunk egy mindenre egyformán érvényes kauzális szemantika képviselője felé. Kérdés azonban, hogyan jut el ide Burge pusztán a gondolatkísérletekből, vagyis anélkül, hogy egyszerűen feltételeznék a fizikalizmus egy változatát? A válasz nem lehet más, mint hogy úgy véli: a gondolatkísérletek, megmutatván, hogy „közönséges” propozicionális attitűd-tulajdonításaink externalisták, nem hagynak meg mást az individualista számára, mint valami szub-attitudinálisat. Láttuk azonban, hogy a gondolatkísérletek nem tartalmaznak semmi olyat, ami bizonyítaná, hogy a szubjektum *minden* intencionális állapota externálisan függő, sőt azt is láttuk, hogy ahhoz, hogy értelmet tudjunk adni

---

¹⁰ I. m. 25. o. Kiemelés az eredetiben.

¹¹ I. m. 34. o.

¹² I. m. 34. o.

annak, ami Burge szerint „az elménkben van”, elkerülhetetlen, hogy tulajdonítható legyen nekik egy párhuzamos, belső idiolektális *gondolat*.

V.

Az intuícóra hivatkozás gyengesége és következetlensége Burge-nél. A fentiekben előadott érvekkel nem tagadjuk Burge azon intuícióját, hogy publikus tartalmat tulajdonítanánk Alfnek, csak azt tagadjuk, hogy *kizárólag* ez a tartalom tulajdonítható neki természetes módon. Kérdés azonban: mekkora ereje van egyáltalában véve az intuícóra való hivatkozásnak Burge részéről? Azt mondja: „a hagyományos filozófiai képzés által nem megrontott emberek többsége kínosan nyilvánvalónak tartja a gondolatkísérlet három lépését”.¹³ A filozófiától megrontatlan egyén intuícióira való hivatkozás azonban kétes lépés. Burge tanulmányának legtöbb olvasója filozófus, akit nagy valószínűséggel már megrontott a konvencionális filozófiai képzés. Ekkor azonban, ha a gondolatkísérlet Burge –féle értelmezését kínosan nem nyilvánvalónak találja valaki (ahogy például én annak találok), Burge egyszerűen megvonhatja a vállát és az ilyen olvasók filozófiai képzését hibáztathatja.

Kollégám, Farkas Katalin lelkiismeretesen kipróbálta a gondolatkísérletet néhány, filozófiailag romlatlannak tekinthető emberen. A felmérés két érdekes tanulással járt: az egyik az volt, hogy a gondolatkísérlet lényegének elmagyarázásához elkerülhetetlenül meg kellett rontani az alanyt bizonyos fokú filozófiai magyarázattal. A gondolatkísérlet ugyanis nem egyszerűen egy páciensről szól, aki a combjában érzett fájdalom miatt orvosához fordul, hanem egy bizonyos terminus függő beszédbeli előfordulását tartalmazó „hogy” kötőszós mellékmondatok használatával való mentális tartalom-tulajdonításról. Erről a jelenségről pedig elég kevés embernek vannak intuíciói. A másik tanulság az volt, hogy szemben azzal, amit Burge mond, a felmérés

---

¹³ Burge, Tyler, „Individualism and the Mental”, *Midwest Studies in Philosophy* 4 (1979), 87. o.

alanyai egyöntetűen azt mondták, hogy intuitív ítéletük *nem azonos* Burge intuitív ítéletével.

A helyzet ironiája az, hogy minden jel szerint maga Burge sem értett mindig egyet jelenlegi intuícójával, legalábbis ha azt a párhuzamos gondolat hipotézisét kizáró módon értelmezzük, ahogy jelenlegi álláspontja megköveteli. Valószínűleg senki nem vitatná, hogy bármely jogi vagy kontraktuális kontextusban az emberek szavaik publikus értelme mellett elkötelezettek. A „Belief and Synonymy”-ben Burge Alfredet hozza fel példaként, aki olyan fogadást köt, mely a „két hét” jelentésű „fortnight” szó félreértésén alapul, melyről Alfred azt hiszi, hogy tíz napra utal. A fogadás azzal kapcsolatos, hogy igaz az a proposíció, *hogy Bertrand pontosan egy „fortnight”-nyi időre ment szabadságra.*¹⁴ Burge azt állítja, hogy a szó félreértésére való hivatkozás nem mentesítene a fizetés alól, amikor valaki elveszítené a fogadást. Ez így is van: ha másként működnék, túl könnyű kibúvót biztosítanánk a csalóknak. Ennek szellemében Burge azt állítja, hogy „a nem-filozofikus beszélők ... úgy tűnik, természetesnek veszik”¹⁵, hogy Alfred *azt mondta, hogy Bertrand pontosan egy „fortnight”-nyi időre ment el, a szó hivatalos értelmében, de hogy ugyanakkor „mindkét vélemény mellett talált nem-filozofikus beszélőket”, amikor azt kérdezte tőlük, vajon Alfred azt hitte-e, hogy Bertrand a hivatalos értelemben pontosan egy „fortnight”-nyi időre ment el.* Burge azt mondja: azoknak a véleménye, akik szerint Alfred nem azt hitte,

rendszerint annak megnyilvánulása, hogy inkább vonakodunk azt mondani, hogy Alfred nem értette, mi volt az, amit hitt, mint azt mondani, hogy nem értette, amit állított. Az így vélekedők rendszerint hajlamosak azt is megemlíteni, hogy Alfred tíznapos periódusra gondolt [had in mind], amikor a „fortnight”-ot kimondta: Alfred cselekvései nagyrészt azon a hitén fognak alapulni, hogy Bertrand tíz napra távozott. Nyelvi tévesztése irreleváns olyan célok

---

¹⁴ Burge, Tyler, „Belief and Synonymy”, *Journal of Philosophy*, 75 (1978) 132. o. 13.lbj.

¹⁵ I. m. 132.

szempontjából tekintve, mint például az, hogy kimenjen a vonat elé.¹⁶

Ez úgy hangzik, mint egy erős érv a hittartalom internalista felfogásának igazsága mellett. Meglepő módon Burge nem veti el.

A két nézőpont valószínűleg a „hiszi” konvencionálisan eltérő alkalmazásait képviseli, melyeket a hit magyarázatban betöltött szerepével kapcsolatos eltérő koncepciók támasztanak alá. A koncepciók egyikét vagy másikat egyetlen beszélő is alkalmazhatja, a tulajdonítás kontextusától függően. Mindkét nézet koherens. Mindkettő képes arra, hogy a másik által hangsúlyozottakról számot adjon.¹⁷

Burge, legalábbis 1978-ban, elfogadta a párhuzamos gondolat hipotézisét. Akkoriban elfogadta, hogy az átlagos beszélők hittartalommal kapcsolatos intuitív ítéletei megoszlanak, és hogy az intuíció gyakorlatilag jóváhagyja mindkét tartalom-értelmezés legitimitását és szükségességét. Bármi volt is az, ami Burge-öt nézetei megváltoztatására indította, láttuk, hogy gondolatkísérleteinek intuitív ereje aligha lehetett az.

VI.

A „Belief and Synonymy” és a szó szerinti hittulajdonítás. Alf azt hiszi, hogy normális, publikus értelmükben használja a szavakat. Ezért ha idioszinkratikus szűk tartalmat tulajdonítunk neki, akkor kénytelenek vagyunk úgy ítélni, hogy valamiféle hibát követ el az *arthritis* angol nyelvbeli fogalmával kapcsolatban. Ez feltehetőleg vagy a tárgyat illető – az *arthritis* nevű dologra vonatkozó – tévedés, vagy nyelvi, az „*arthritis*” szó használatával kapcsolatos tévedés. Ha úgy vesszük, hogy a tévedés valami, a világban létezővel kapcsolatos, akkor olyan fogalmat tulajdoníthatunk Alfnek, mely csupán a világgal kapcsolatos tévképzetét ragadja meg: ekkor bevezethetnénk a „*tharthritis*” nevet egy olyan betegség jelölésére, mely az *arthritis*re és más, az izomzatban előforduló

---

¹⁶ I. m. 132–133.

¹⁷ I. m. 133. o.

reumás bántalmakra vonatkozik. Ekkor azt mondhatjuk, hogy Alfnek valójában a tharthritisre vonatkozó hitei vannak: azt hiszi, hogy tharthritis van a combjában, és hite igaz. Ez a stratégia a tárgyi szinten való újraértelmezés. A másik stratégia a metanyelvi újraértelmezés: eszerint Alf tévedése tisztán metanyelvi természetű. Ekkor Alf hitét, miszerint arthritis van a combjában, azzá a hitté értelmeznénk át, hogy az „arthritis” szó arra a bántalomra vonatkozik, amely az ő combját kínozza.¹⁸

Burge úgy véli, ezek az átértelmezési stratégiák egyszerűen nem működnek az arthritises esetben. Az érvelést, melyet emellett felhoz, nem könnyű megérteni. Az érv legvilágosabb változata talán nem az „Individualism and the Mental” című tanulmányban, hanem a korábbi „Belief and Synonymy”-ben található.¹⁹

A „Belief and Synonymy”-ben egy olyan ember esetével találkozunk – nevezzük őt Bertnek –, aki éveken át azt hitte, hogy egy *fortnight* az tíz nap. Nemrégiben azonban megtudta, hogy tévedésben volt és most már úgy hiszi (helyesen), hogy egy *fortnight* tizennégy nap. Bert attitűdjeit a következőképpen jellemezhetjük: van valami, amit régebben hitt, de már nem hisz. Úgy hiszi továbbá, hogy régebben elhitt hite téves, ezért azzal ellentétes hitet tett magáévá. Régebben azt hitte, hogy egy *fortnight* tíz nap, most már azonban nem hiszi azt, ugyanis most azt hiszi, hogy egy *fortnight* tizennégy nap. Mind Bert, mind mi magunk, akik hitet tulajdonítunk neki, ellentétet látunk korábbi hite és mostani hite között. Korábban azt hitte, hogy *p*, de jelenleg azt hiszi hogy *nem-p*.

Bert azon hitét, hogy egy *fortnight* tíz nap, megpróbálhatnánk a fent említett két stratégia közül az első, vagyis a tárgyi szintű stratégia segítségével átértelmezni. Eszerint a „fortnight”-ot mint Bert idiolektusának részét értelmezzük, mely esetben „tíz nap”-ot jelent. Vagyis a képzet, mely visszaadja Bert tévképzetét, egy tíznapos időszak képzete. Más szóval ezen átértelmezés szerint Bert tulajdonképpen azt hitte, hogy egy tíznapos időszak az tíz nap. Ekkor azonban mi volt hibás a hitében? Semmi. Ebből az látszik következni, hogy nincs magyarázat Bert azon

---

¹⁸ Burge, Tyler, „Individualism and the Mental”, *Midwest Studies in Philosophy* 4 (1979), 92. o.

¹⁹ Burge, Tyler, „Belief and Synonymy”, *Journal of Philosophy* 75 (1978).

állítására, hogy „régebben azt hittem, hogy egy *fortnight* tíz nap, de belátom, hogy tévedtem, úgyhogy most már nem hiszem azt”. Ezért Bert tévedésének tárgyi interpretációja nem járható út.

A metanyelvi stratégiának több esélye van számot adni arról a tényről, hogy Bert tévedett, amikor azt hitte, hogy egy *fortnight* tíz nap. Ezen elgondolás szerint a hit, melyet Bert feladott, metanyelvi hit volt:

A „*fortnight*” szó tíz napot jelent.

Az a hit pedig, amelyet ehelyett magáévá tett, a következő metanyelvi hit volt:

A „*fortnight*” szó nem tíz napot jelent.

A metanyelvi nézet egybevág a fentebb tett észrevétellel, mely szerint van valami, amit Bert régebben hitt, de már nem hisz. Valóban igaz is, hogy Bert régebben azt hitte, a „*fortnight*” tíz napot jelent, most pedig azt hisz, hogy a „*fortnight*” nem tíz napot jelent. Burge két érvet vet be a metanyelvi értelmezés ellenében. Az első úgy szól, hogy ha elfogadjuk Bert azon hitének metanyelvi átértelmezését, hogy egy *fortnight* tíz nap, akkor elkötelezzük magunkat azon állítás mellett, hogy egy analitikus igazságban való hit voltaképpen egy metanyelvi hit kifejeződése: ugyanis ha „S úgy hiszi, hogy egy *fortnight* tíz nap” metanyelvi, akkor „S úgy hiszi, hogy egy *fortnight* tizennégy nap” szintén metanyelvi kell hogy legyen: az igazság vagy hamisság a logikai formát nem változtathatja meg. Ebből továbbá az látszik következni, hogy az analitikus igazságok logikai formája metanyelvi, ez pedig nem helyes. A „Minden agglegény nőtlen” agglegényekről mond valamit, nem az „agglegény” szó használatáról.

A második érv formális bizonyítás, melynek célja kimutatni, hogy az analitikus igazságok metanyelvi értelmezése önmagát rombolja le. Először ezt az utóbbi, egyedülállóan Burge-re jellemző érvet vesszük szemügyre, majd pedig azt az általánosabb aggodalmat, hogy ezeknek az eseteknek a metanyelvi átértelmezése valószínűtlen módon minden analitikus igazságot metanyelvivé tesz.

Burge formális érve annak kimutatására irányul, hogy az analitikus igazságok metanyelvi értelmezése maga után vonja ugyanezen igazságok tárgyi értelmezését. Mivel a tárgyi értelmezés már meg van cáfolva, ez elegendő a metanyelvi értelmezés cáfolatához. Meg fogjuk látni azonban, hogy Burge érvelése egy bizarr előfeltevésen alapul.

Annak az analitikus igazságnak, hogy egy *fortnight* tizennégy nap, a következő a metanyelvi értelmezése:

(1) Bármí, ami kielégíti az 'x is a fortnight' angol kifejezést, kielégíti az 'x is a period of fourteen days' angol kifejezést is.

Adva Bert azon hitét, hogy egy *fortnight* tíz nap, és adva továbbá, hogy Bert egyébként ért angolul, Bert tagadja ezt a proposíciót. A következő két proposíciót azonban el kell, hogy fogadja:

(2) Minden y-ra, y kielégíti az 'x is a fortnight' angol kifejezést akkor és csak akkor, ha y egy *fortnight*.

(3) Minden y-ra, y kielégíti az 'x is a period of fourteen days' angol kifejezést akkor és csak akkor, ha y tizennégy napos időszak.

Ezekből azonban Bert olyan következtetéseket vonhat le, amelyekkel tagadja a következőt:

(4) Bármí, ami egy *fortnight*, tizennégy napos időszak.

Ezt a (2)-ben és (3)-ban adott Tarski-féle idézőjel-elhagyásos módszerrel meg lehet tenni. Ezért Bert tárgyi módban artikulálhatja azt a hitét, hogy egy *fortnight* nem tizennégy nap. Ez elvben nem különbözik attól, ha azon hitét, hogy egy *fortnight* tíz nap, tárgyi módban állítja.

Ezzel az érveléssel az a probléma, hogy mondhatjuk azt, hogy Bert csak akkor hiszi (2)-t, ha érti is azt. Természetesen beláthatja, hogy igaz, idézőjel-elhagyásos formája folytán, ez azonban nem ugyanaz, mint hinni, *amit a kifejezés mond*. Ha nem tudja, amit az mond, akkor azt sem tudja, amit (4) mond s következésképpen azt sem, amit ő maga tagad. Burge egyetért ezzel. Azt mondja:

Egy külföldi, aki csak az „igaz”-at, az idézőjeleket és az „akkor és csak akkor”-t érti, hihetné az igazságséma minden egyes példájáról, hogy igaz. Ez azonban nem lenne elég ahhoz, hogy magukat az egyes példákat higgye (hogy azok hiteinek tartalmi legyenek).²⁰

Majd így folytatja:

Bizonyára elégséges egy adott példány hívéséhez, hogy az illető általánosságban bírja az angol nyelvet, továbbá hogy *ezzel együtt jártas legyen az instanciált mondat használatában is...* Ezt a kompetenciát azzal mutathatná ki, hogy a mondatot alkotó szavakat és a

---

²⁰ I. m. 124–125. o.

mondat grammatikáját átlagosan jól tudja használni... Bert nyilvánvalóan kiállja ezt a próbát.²¹

Hogyan hiheti Burge, hogy az, aki azt hiszi, hogy egy *fortnight* nem tizennégy nap, hanem tíz – aki olyanokat mond, mint hogy „I am going away for a fortnight, leaving Sunday and returning a week on Tuesday” – kompetensen bírja az angol „fortnight” terminust? Persze, ez az illető nem értené annyira rosszul a terminust, mint az, aki ilyeneket mondana, mint „We bought our son a fortnight as a pet and he keeps it in a cage in his bedroom”, de mégiscsak az angol „fortnight” terminus nem-értéséről tenne tanúbizonytságot. Ezért a metanyelvi értelmezést Burge demonstratív érve nem tudja kizárni. Mi a helyzet azonban azzal az érveléssel, hogy az eredeti állítás formáját tekintve nem metanyelvi, mert ha az lenne, akkor minden analitikus állítás metanyelvi kellene, hogy legyen? Ennek megfejtéséhez meg kell nézni, mikor és miért lehetséges nyelvi információt tárgyi formában közölni. Burge elfogadja, hogy az olyan tárgyi mondatok, mint „Az arthritis ízületi betegség”, „Egy agglegény nőtlen férfi”, vagy „Egy *fortnight* tizennégy nap”, legalábbis gyakran a nyelvről „szólnak” és arra használatosak, hogy a nyelvhasználatról közöljenek információt, semmint bármi másfajta ténykérdésről, ezért „valódi” formájuk kérdése nem annak kérdése, hogy miről is szólnak valójában. Igaz, hogy gyakran mutatunk be definíciókat a tárgyi módban és gyakran nincs világos választóvonal aközött, hogy megmondjuk, milyenfajta dolgok az F-ek és aközött, hogy megadjuk 'F' definícióját. Úgy tűnik azonban, hogy a tárgyi mód elfogadható, amikor a referencia problémátlan és nem kérdéses, mi az, amiről az ember beszél. Ahogy Bert egykor azt hitte, hogy egy *fortnight* tizennégy nap, én kiskoromban azt hittem, hogy a macskák nőnemű kutyák. (Lehet, hogy az ilyen hit egészen gyakori kisgyerekeknél, mivel olyan ellentétpárokban fordul elő, mint férfi-nő, kés-villa, kutya-macska.) Jóllehet a hit szükségszerűen hamis, ez nem akadályozza annak, hogy a gondolat tárgyi módon macskákról szóljon, mivel aki ezt gondolta, jelezhetette a tárgyakat, amelyekre gondolt és valószínűleg megragadta a helyes témát. Ugyanez áll arra, aki azt gondolja, hogy a bálnák halak – nagyjából ekkor is igaza van abban, hogy mely állatok

---

²¹ Uo. (Kiemelés – H. R.)

bálnák. Ezért „a macskák nőnemű kutyák”, valóban macskákról, „a bálnák a tengerben élő legnagyobb halak” pedig valóban bálnákról szól, még akkor is, ha tárgyi módban bemutatott definíciónak van szánya.

Az „egyszarvúak” olyatén definiálása, hogy „az egyszarvúak lószerű lények egy szarvval a fejükön” szintén problémátlan, mivel kiválasztja a megfelelő lényeket azokból a kontextusokból, amelyekben beszélünk róluk. Az „Isten az elképzelhető legnagyobb lény” hasonló okból szintén problémátlan, hacsak nem olyan érv premisszájaként szerepel, mely az említett lény létezését akarja bizonyítani, mint az ontológiai argumentum bizonyos változataiban, ugyanis a tárgyi mód komolyan vétele előfeltételezi a létezését. Ekkor a definíció más módon való előterjesztése –, például „ha bármi Isten, akkor szükségképpen az elképzelhető legnagyobb lény”, vagy „'Isten' azt jelenti: 'az elképzelhető legnagyobb lény'” – válik szükségessé.

A „fortnight” radikálisabban problematikus, mint az „Isten”, mivel a referencia paradigmái nem maradnak érintetlenek, amikor a definíció a feltételezett módon rossz. Míg a kiválasztott tárgyak mégiscsak macskák és bálnák voltak – abban az értelemben, hogy ugyanazok a jelezhető tárgyak voltak azok, amelyekről tévdefinícióikban szó volt, úgyhogy valaki a tévdefiníciók ellenére rá tudott mutatni a megfelelő tárgyra –, a „fortnight” eltérő felfogásai esetében maguk a referencia-tárgyak is elcsúsznak. Tehát míg a szóban forgó állatok halmazának központi magja nem változik meg a definíciókban elkövetett hibáktól, a „fortnight” különböző definíciói időszakok egészen más halmazát választják ki. Amikor az egyik definíció és a másik, eltérő definíció között nem őrződnek meg ugyanazok a paradigmatis esetek, akkor a definíciókban a tárgyi referencia nem helyénvaló, ugyanis a definiált tárgyak azonosítása vitatottá válik.

Az általános elv az, hogy a tárgyi definíció akkor biztonságos, amikor semmi relevánsan problematikus nincs a helyes referencia-tárgyak azonosságát illetően, és akkor informatív, amikor e tárgyak azonosítása nem függ a szóban forgó definíciótól vagy analitikus igazságtól. Ebben az esetben nagyon hasonlóan működik, mint egy normális kontingens állítás, mely kiválaszt egy beszédanyagot és arról állít valamit. A „tisztá” analitikus esetekben és ahol az állítás igaz, mint például „az aggregények nőtlen férfiak”, vagy „egy *fortnight* tizennégy nap” esetekben, az említett feltételek közül az első teljesül, de a második

nem, ha a tárgyi módon értelmezzük őket: soha nem működnek úgy, mint „azok a dolgok F-ek” esetében, ahol is a dolgokat F-ségüktől függetlenül választjuk ki. A nyelvről szólóan azonban informatívak, és – mint Burge is egyetért – általában ezen a módon informatívnak szánják őket. Ezért míg „a bálnák (nem) halak” értelmezhető úgy is, mint a nyelvre nézve informatív és úgy is, mint a tényekre nézve informatív, addig „egy *fortnight* tizennégy nap/tíz nap” csak a nyelvre nézve informatív. Ez alátámasztani látszik azt az állítást, hogy a tárgyi beszédmód használata ebben az esetben annak a beszédmódnak egyfajta hanyag kiterjesztése, mely dírekte illő olyan esetekben, ahol a referencia független. Az, hogy amikor különösebben nem múlik rajta semmi, használhatjuk a hanyag beszédmódot, elfogadhatónak tűnik itt. Ugyanakkor az, hogy mégiscsak hanyag beszédmód, megmutatkozik abban, hogy amikor a definíció hamis, ezekben az esetekben problémák merülnek föl, másokban azonban nem. Ha valaki azt mondja „egy *fortnight* tizennégy nap”, nincs problémánk azzal, hogy mire is utal – ugyanis minden *fortnight* hosszúságú, vagyis tizennégy napos időszak halmazára. De ha azt mondja „egy *fortnight* tíz nap”, úgy fogjuk venni, hogy az összes *fortnight* halmazára utal, ezt azonban nem tudjuk úgy értelmezni, mint a *fortnight*-ok igaz halmazát. Ezzel szemben az „a bálnák, vagyis azon legnagyobb tengeri lények, amelyek egyike elnyelte Jónást”, mind a helyes, mind a helytelen definíció céljaira megfelel. A hanyagság tehát itt kudarchoz vezet. Ha a metanyelvi forma használata bármit változtatott volna azon a tényen, hogy ezek az esetek csak a nyelvről szolgálnak információval, akkor nem lett volna semmi baj.

Ha a fenti megfontolások helyesek, akkor az a tény, hogy az analitikus igazságok tárgyilag kifejezhetők, nem érinti azt, hogy információtartalmuk metanyelvi. Csak bizonyos körülmények között kényszerülünk arra, hogy ezt explicitté tegyük, mivel más körülmények között úgy adják ezt az információt, hogy igazságokat mondanak bizonyos dolgokról, melyek tisztán azonosított tárgyakról szólnak.

VII.

Internalizmus és tökéletlen megértés. De milyen következményekkel jár mindez arra nézve, hogy miként értsük Alf állítását, hogy „Arthritis van a combomban” és azt, amikor visszavonja, mondván „Régebben azt hittem, hogy az izmokban is lehet az embernek arthritise”? A másodikkal lesz könnyebb kezdeni. Adva azt, amit Alf immár tud az arthritisről, most már tudja, hogy nem gondolhatta, hogy az van a combjában, ezért a tárgyi módnak ez a használata hanyag, jöllehet ártalmatlan módja annak, hogy olyasmit fejezzen ki, amit pontosabb lenne metanyelvi módon kifejezni. Ami az elsőt illeti, világos, hogy Alfnek idiolektális fogalma van az *arthitis*ről, de szándéka szerint ez a normális fogalom. Azt jelenti ez, hogy hitt egyvalamit, ami igaz volt – hogy tharthritis van a combjában – és másvalamit, ami hamis volt – hogy a tharthritis ugyanaz, mint az arthritis? Hogy erre a kérdésre milyen választ adunk, az attól függ, hogy vajon amikor megtudta, hogy deviáns módon használja az „arthritis”-t, arra a következtetésre jut-e, hogy tharthritis – vagyis *arthitis* az ő értelmezésében véve – nincs. Ez nem nyelvi döntés lesz, hanem azon fog múlni, hogy úgy véli-e, a fogalom használható valamire. A felfedezés, hogy az „arthritis” csak az ízületekre vonatkozik, nem csupán az angol nyelvre vonatkozó felfedezés lesz, hanem az orvosi szakma azon ítéletére vonatkozó felfedezés, hogy az ízületi és az izomfájdalmak nem hasonlíthatnak eléggé ahhoz, hogy egy osztályba sorolják őket. Ha Alf nem teljesen elfajzott alak, ez a felfedezés arra a következtetésre fogja indítani őt, hogy tulajdonképpen nincs olyasmi, hogy tharthritis, ez esetben pedig nem hitte igaz módon, hogy az volt a combjában. Vagyis Alf fogalmában implicite benne rejtett nemcsak az, hogy egy bizonyos F vonatkozik mind A típusú esetekre, mind B típusú esetekre, hanem az is, hogy A és B fajtát alkotnak, olyan értelemben, mely nem annyira önkényes, hogy ne mondhatnánk mindkettőt egy közös terminus alá tartozónak. El tudunk képzelni eseteket, amelyekben az emberek ki akarnak tartani idiolektusuk mellett, mert úgy vélik, jobban megfelel érdeklődésükhöz, szempontjukhoz vagy mondanivalójukhoz, az itt tárgyalt eset azonban valószínűleg nem ilyen. Ez persze nem oldja meg a problémát. Mi is volt hát Alf gondolata? Úgy tűnik, Alf gondolata egy teljesületlen előfelte-

vésen nyugszik, nevezetesen azon, hogy van valami szignifikánsan közös az ő kétféle bántalma között. Mivel ez az előfeltevés elesik, nem lehet, hogy – ahogy mondani szokás, amikor a demonstratívumok nem referálnak semmire – nem volt világos gondolata?

Ez a javaslat eretnekségnek tűnhet egy olyan internalistától, mint jelen sorok írója. Vajon az internalizmus nem abból a két kijelentésből áll össze, hogy

(1) valahányszor egy szubjektum azt gondolja: van egy gondolata, például egy bizonyos mondat gondolásával, akkor van egy gondolata; és hogy

(2) elkerülhetetlenül tudja, mi az a gondolat?

Az internalizmusnak ez a változata túl erős és nem más, mint egy fajta kartezianizmus, mely minden nagyjából tudatos mentális állapotnak ugyanolyan szintű átláthatóságot kíván tulajdonítani, mint amely például egy szubjektum és egy látótere centrumában lévő stabil, piros, kerek érzetadat között áll fenn. Nyilvánvaló, hogy az emberek olykor elég gyengén ragadják meg azt, amit gondolnak – például amikor filozófiáról beszélve keservesen küzdenek azért, hogy kifejezzék magukat. Ezekben az esetekben rendszerint nem úgy van, hogy tökéletlen megértésük kifejezhető egy valamennyire pontos féligértéssel. Ezekben az esetekben a legjobb, amit mondani lehet, talán annyi, hogy tökéletlenül ragadják meg a publikus értelmét annak az állításnak, amelyet tenni próbálnak. Azzal szemben, hogy Burge az arthritises esetről ezt mondja, az ellenvetés nem az, hogy nincsenek esetek, amelyeket leghívebben úgy jellemezhetünk, mint egy proposíció tökéletlen megértését *simpliciter*. Hogy miért nem, annak egyik oka az, hogy ez nem tűnik a legvilágosabb magyarázatnak arra, hogy ebben az esetben mik a mentális tartalmak: az arthritis fogalma nem különösebben komplex, absztrakt vagy homályos. Ennél alapvetőbb szinten van a másik ok: annak elutasítása, hogy a tökéletlen megragadás esetei elvben általánosíthatók minden megértésre. Senki nem gondolná, hogy az, amikor valaki tökéletlenül fog föl egy, mondjuk *A tiszta ész kritikájában* leírt mondat által kifejezett proposíciót, ahol is nincs jobb leírása annak, amit gondol, mint idézni a mondatot és azt mondani, hogy csak félig érti, modellként szolgálhat a nyelv megértésére általában.

Az internalista számára elegendő annyi,

(3) hogy valahányszor van egy tudatos mentális epizód, van valamely tartalom, amelynek a szubjektum tudatában van;

(4) hogy bármi, amit a szubjektum mentálisan átél – beleértve azt, hogy úgy tűnik számára: azt gondolja, hogy van egy gondolata, miközben nincs, vagy azt, hogy részlegesen vagy tévesen érti azt, amit gondol – van *egy* magyarázat olyan mentális állapotok terminusaiban, amelyek nem teszik szükségessé, hogy externalista módon adjunk számot róluk. Mindig van internalista igazolás [rationale] bármilyen tartalomra, amit egy szubjektumnak tulajdonítani akarunk.

Burge nagyon érzékeny azzal kapcsolatban, hogy egy szubjektum gondolatáról szóló igaz kifejezés függő kontextusán belülre mit vihetünk be és mit nem. Úgy tűnik, rendkívül pontos megfelelés van aközött, amit valaki gondol, és aközött, ahogyan ez artikulálódik: a mondat igaz logikai magyarázata meghatározza a gondolat tartalmát és formáját. Valójában azonban a gondolat kifejezés és intellektuális háttér közötti viszony összetettebb és holisztikusabb ennél. Alf általában véve kompetens angol nyelvhasználó. Azt hiszi, hogy ízületi gyulladása van, hogy ezt angolul „arthritis”-nek nevezik, hogy hasonló nevű egészségi problémák izmokban is előfordulnak, és hogy neki ilyen problémája van a combjában. Mindezek a dolgok együttesen hozzájárulnak annak tartalmához, amit gondol, amikor az „Arthritis van a combomban”-t használja és ezek fényében teljesen világos, hogy mi is történik itt. Ez nem jelenti azt, hogy konkrét hozzájárulásuk és az ezekből adódó gondolat epizód világosan körülhatároltak. Milyen szerepet játszik az a hitem, hogy a macskák állatok, ama gondolatomban tartalmában, hogy „már megint kínozza a macskát, úgyhogy telefonálok a Királyi Állatvédő Társaságnak”? Egyszerűen egy különálló mentális elem, vagy része magának a gondolatnak, vagy az ilyen kérdések eleve elhibázottak? Ha elfogadnánk, hogy a jelentés valamilyen mértékben holisztikus, akkor nem hinnénk, hogy az egyik mondat értelmét tisztán el lehet különíteni egy másik mondat értelmétől, és ugyanez áll a gondolatokra is.

Úgyhogy ha nincs olyan testi baj, mely ízületekben és izmokban közös, ahogy Alf gondolta, akkor Alf gondolata elveszíti alapját és így elvetendő, de nem egyszerűen a hamisság okán. Alf pszichéjében azonban nem történik semmi olyasmi, amit ne lehetne elméjén belüli

tényezőkre utaló terminusokban megérteni, abban az értelemben, ahogyan ezeket a terminusokat egy internalista érti.²²

(Fordította Bánki Dezső)

Irodalom

- Burge, Tyler, „Belief and Synonymy”, *Journal of Philosophy* 75 (1978), 119–138. o.
- Burge, Tyler, „Individualism and the Mental”, *Midwest Studies in Philosophy* 4 (1979), 73–121. o.
- Burge, Tyler, „Two Thought Experiments Reviewed”, *Notre Dame Journal of Symbolic Logic* 23 (1982), 284–293. o.
- Burge, Tyler, „Individualism and Psychology”, *Philosophical Review* 95 (1986), 3–35. o.
- Putnam, Hilary, „The Meaning of ‘Meaning’”, a szerző *Philosophical Papers* c. művének II. kötetében, Cambridge University Press, Cambridge, 1975, 215–271. o.

Abstract

Current arguments for externalism in semantics and the philosophy of mind started from two thought experiments. One is associated with Hilary Putnam, the other, with Tyler Burge.

In this essay I shall be concerned exclusively with the Burgean arguments. I shall argue that Burge's arguments are unclear, if not confused: that it is ambiguous whether or not he

---

²² Sokat köszönhetek a tanulmány témájában kollégámmal, Farkas Katalinnal folytatott beszélgetéseknek, aki közvetlenül hozzájárult az itt előadott gondolatok egy részének megírásához.

accepts what I call the *parallel thought hypothesis*, and whether he thinks that internal states must lack all intentionality. His claim that his exter-

nalism can be defended entirely by appeal to the intuitions that are associated with his thought experiment, and does not rest on a broader theory, is wildly implausible.